

2. Стеттиниус Э. Ленд-лиз – оружие победы / пер. с англ. С. Луговского. – М. : Вече, 2000.
3. Монин С. Маршруты ленд-лиза. – Обозреватель. – 2010. – № 6.
4. Головатина П. М. Англо-американская и отечественная историография помощи Советскому Союзу по ленд-лизу в годы Второй мировой войны : дис. канд. ист. наук : 07.00.09. – Екатеринбург, 2006.

REFERENCES

1. Butenina N. Land Lease: The Deal of the Century. M.: HSE Publishing House, 2004.
2. Stettinius E. Land-lease - the weapon of victory / pen. with English. S. Lugovsky. - M.: Already, 2000.
3. Monin S. Lend-Lease Routes. - The browser. - 2010. - № 6.
4. P.M. Golovatina, Anglo-American and Russian historiography of assistance to the Soviet Union on land-lease during the Second World War: diss. Cand. ist. Sciences: 07.00.09. - Ekaterinburg, 2006.

УДК 94(47:73)“1962”

Вечорка Едуард,
студент магістрант ННІ історії та філософії,
СумДПУ імені А. С. Макаренка
м. Суми, Україна

КАРИБСЬКА КРИЗА 1962 Р.

Стаття присвячена розгляду основних причин, ходу подій та наслідкам Карибської кризи – військового, політичного і дипломатичного протистояння СРСР та США.

Ключові слова: Карибська криза, НАТО, ядерна зброя, зовнішня політика, міжнародний конфлікт, баланс сил.

Вечерка Е. Карибский кризис 1962 г. Статья посвящена рассмотрению основных причин, хода событий и последствий Карибского кризиса - военного, политического и дипломатического противостояния СССР и США.

Ключевые слова: Карибский кризис, НАТО, ядерное оружие, внешняя политика, международный конфликт, баланс сил.

Vechorka E. Caribbean Crisis 1962. The article deals with the main causes, course of events and consequences of the Caribbean crisis - the military, political and diplomatic confrontation between the USSR and the US.

Key words Caribbean crisis, NATO, nuclear weapons, foreign policy, international conflict, balance of power.

Закінчення Другої світової війни на короткий період часу дало можливість людству перепочити від постійних військових конфліктів. Але дуже швидко нещодавні союзники з антигітлерівської коаліції стали ворогами. 4 квітня 1949 був заснований військово-політичний блок НАТО метою якого декларувалося «об'єднання своїх зусиль з метою створення колективної оборони, збереження миру і безпеки», а по суті - військового протистояння Сполучених Штатів Америки та їхніх союзників СРСР. 14 травня 1955 року за керівництвом Радянського Союзу було підписано «Договір про дружбу, співпрацю і взаємну допомогу», більш відомий як «Варшавський договір», який став відповіддю на зростаючу загрозу і гегемонію США в Європі і світі. Цей етап ознаменувався оформленням військово-політичних блоків в початковий період Холодної війни.

Провісником Карибської кризи прийнято вважати розміщення в Турції балістичних ракет середньої дальності з ядерним боеголовками. Це викликало тривогу в СРСР, європейська частина якого опинялася в зоні ураження. Виникла гостра необхідність протидії загрози і в середині 1962 року було прийнято рішення про розміщення радянської ядерної зброї на території Куби.

Актуальність вивчення подій, що іменуються в вітчизняній історіографії як Карибська криза важливо сьогодні тому що, технології економічного, політичного, військового та інформаційного тиску в середині минулого століття, в першу чергу з боку Сполучених Штатів Америки, на суверенні держави активно використовуються і в сьогоденні. І в цьому плані більш ніж актуально вивчення досвіду протидії кубинського уряду шантажу і диктату Сполучених Штатів Америки. Прийоми, які були використані кубинським урядом вже більше 50-ти років, дозволяють уникати прямої військової агресії проти Республіки Куба.

В історіографії дана тема висвітлено досить детально. Проблема протистояння США і Радянського Союзу широко розкриває Карлос Лечуга Евія в науковому виданні «У центрі бурі». Карлос Лечуга був постійним представником Куби в ООН під час Карибської кризи. Також інформативно, скрупульозно, крок за кроком, дається виклад подій 1959-1962 років в статті Е.В. Ананьєвої, С.А. Мікояна «Імперіалізм США і кубинська революція». Великий фактичний матеріал по темі містить збірник «Холодна війна 1945-1963. Історична ретроспектива».

Після перемоги революції на Кубі в 1959 році, у її лідера Фіделя Кастро не було близьких відносин з Радянським Союзом. Під час своєї боротьби з режимом Фульхенсіо Батісти в 1950-х рр. Ф. Кастро декілька разів звертався до Москви за військовою допомогою, але отримував відмову. Москва скептично ставилася до лідера кубинських революціонерів і до самих перспектив революції на Кубі, вважаючи, що там занадто великим

є вплив США. Перший закордонний візит після перемоги революції Фідель зробив в США, однак президент Ейзенхауер відмовився зустрітися з ним, зіславшись на зайнятість. Після цієї демонстрації зарозумілого ставлення до Куби Кастро проводив заходи, спрямовані проти засилля американців. Були націоналізовані телефонна і електрична компанії, нафтопереробні заводи, 36 найбільших цукрових заводів, що належали громадянам США, проте колишнім власникам були запропоновані відповідні пакети цінних паперів. Всі філії північноамериканських банків, що належали громадянам США, були також націоналізовані. У відповідь на це США припинили поставляти на Кубу нафту і купувати її цукор. Такі кроки поставили Кубу в дуже скрутне становище. На той час кубинським урядом вже були встановлені дипломатичні відносини з СРСР і Гавана звернулася до Москви за допомогою. Відповідаючи на запит, СРСР направив танкери з нафтою і організував закупівлі кубинського цукру. На Кубу в тривалі відрядження виїжджали фахівці різних галузей народного господарства СРСР для створення аналогічних галузей.

Незабаром новообраний президент Джон Кеннеді санкціонував здійснення антикубинської акції, підготовленої ЦРУ ще за президентства Д. Ейзенхауера. 17 квітня 1961 американські літаки бомбардували Кубу, на острів висадилися загони кубинських емігрантів, підготовлених американськими інструкторами. Однак десант було розгромлено, що стало ударом по престижу американської адміністрації. У відповідь 1962 р. США домоглися виключення Куби з ОАД, разом із союзниками запровадили проти неї торгове ембарго.

Після цих подій американські військові розпочали планувати масштабну десантну операцію за участі ВПС і ВМС. СРСР висловив готовність підтримати Кубу в боротьбі з іноземною агресією і, у свою чергу, почав готувати таємну операцію з розміщення там радянського військового контингенту з ядерними ракетами середнього радіуса дії. Офіційною метою було проголошено захист Куби від агресії, але у цьому рішенні була й глобальна стратегічна складова – розміщенням ракетно-ядерних засобів середнього радіуса дії поблизу території США СРСР намагався компенсувати загальну стратегічну перевагу США.

Наприкінці травня 1962 р. кубинське керівництво дало згоду на розміщення радянських військ на території країни. Розробку плану по доставці і розміщенню радянської групи військ на Кубі очолив Маршал Радянського Союзу І. Х. Баграмян - заступник Міністра оборони СРСР - начальник Тилу Збройних Сил СРСР. Щоб, дезінформувати потенційного супротивника, операції було дано назву «Анадир». Всім радянським військовослужбовцям, технічному персоналу і іншим супроводжувачим БРСД також говорили, що вони направляються в Чукотку. Для більшої достовірності до портів приходили цілі вагони з зимовим екіпіруванням. Але незважаючи на таке масштабне прикриття, у операції був один суттєвий недолік: неможливо було приховати ракети від регулярно облітаючих Кубу американських літаків-розвідників U-2.

Таким чином, план задалегідь розроблявся з урахуванням того, що американці виявлять радянські ракети до того, як всі вони будуть у бойовій готовності. Єдиний вихід, який знайшли військові - розмістити кілька зенітних батарей вже на Кубі в місцях розвантаження.

Ракети та іншу техніку, а також особовий склад переправили в шість різних портів від Североморська до Севастополя. Для транспортування військ виділили 85 кораблів. Жоден капітан не знав про вміст трюмів, а також про пункт призначення. Кожному капітану вручили запечатаний пакет, який слід було відкрити у морі в присутності замполіта. У конвертах був припис слідувати на Кубу і уникати контакту з кораблями НАТО.

На початку серпня 1962 р. на Кубу прийшли перші кораблі. Вночі 8 вересня в Гавані була розвантажена перша партія балістичних ракет середньої дальності, друга партія прибула 16 вересня. Штаб групи радянських військ розташувався в Гавані. Дивізіони балістичних ракет розгорнули на заході острова поблизу села Сан-Крістобаль і в центрі Куби у порту Касільда. Основні війська були сконцентровані навколо ракет в західній частині острова, однак кілька крилатих ракет і механізований полк було перекинуто на схід Куби - в сотні кілометрів від військово-морської бази США в затоці Гвантанамо.

Створена Група радянських військ на Кубі налічувала: 2 дивізіона ракет середньої дальності Р-12, Р-14; 2 підрозділи крилатих ракет; 4 мотострілкових полка; 2 танкових батальйона; винищувальний авіаційний полк (40 новітніх літаків МіГ-21Ф-13); 42 бомбардувальника Іл-28; зенітно-ракетні комплекси С-75; ствольна зенітна артилерія.

Загалом угруповання під командуванням генерала армії І. Плієва нараховувало близько 43 тис. осіб.

14 жовтня 1962 американський літак-розвідник виявив розміщення радянських ракет середнього радіуса дії на Кубі. 22 жовтня, після підтвердження отриманих даних, президент США Дж. Кеннеді виступив із телезверненням до американського народу (і радянського уряду). Він підтвердив наявність ракет на Кубі і оголосив військово-морську блокаду в вигляді карантинної зони в 500 морських миль (926 км) навколо берегів Куби, попередивши, що збройні сили «готові до будь-якого розвитку подій», і засудивши Радянський Союз за «секретність і введення в оману». Кеннеді зазначив, що будь-який ракетний запуск з території Куби в сторону будь-якого з американських союзників в західній півкулі буде розцінений, як акт війни проти США.

Американці отримали підтримку з боку своїх європейських союзників. Організація американських держав також одногослосно проголосувала за резолюцію на підтримку карантину. Хрущов заявив, що блокада незаконна і що будь-який корабель під радянським прапором буде її ігнорувати. Він пригрозив, що, якщо радянські кораблі будуть атаковані американськими, удар у відповідь послідує негайно.

Тим не менше, блокада набула чинності 24 жовтня о 10:00. 180 кораблів ВМС США оточили Кубу з чітким наказом ні в якому разі не відкривати вогонь по радянським судам без особистого наказу президента. До цього часу на Кубу йшло 30 кораблів і суден, в тому числі «Олександрівськ» з вантажем ядерних боєголовок і 4 кораблі, що переправляли ракети для двох дивізіонів БРСД. Крім того, до Острова Свободи наближалися 4 дизельні підводні човни, що супроводжували кораблі. На борту «Олександрівська» перебувало 24 боєголовки для БРСД і 44 для крилатих ракет. Хрущов вирішив, що підводним човнам і чотирьом судам з ракетами Р-14 слід продовжувати йти своїм курсом. Прагнучи звести до мінімуму можливість зіткнення радянських кораблів з американськими, радянське керівництво вирішило повернути інші кораблі, які не встигли дістатися Куби додому.

Збройні сили США і СРСР було приведено у повну боєготовність, непримиренно налаштовані угруповання у Москві та Вашингтоні тиснули на керівництво країн, вимагаючи застосування сили. Дж. Кеннеді направив М. Хрущову послання, в якому мотивував свої дії загрозою безпеці Західної півкулі. Крім обмінів посланнями між лідерами країн, відбувалися неофіційні зустрічі брата президента – міністра юстиції Роберта Кеннеді з радянським послом Анатолієм Добриніним, контакти представників розвідслужб з метою пошуку компромісу виходу з кризи.

Кульмінацією Карибської кризи стають події 27 жовтня, в цей день над Кубою було збито американський літак-розвідник U-2.

В ніч з 27 на 28 жовтня за завданням президента Роберт Кеннеді знову зустрівся з радянським послом Анатолієм Добриніним в будівлі Міністерства юстиції. Роберт Кеннеді заявив, що його брат готовий дати гарантію ненападу і якнайшвидшого зняття блокади з Куби. Добринін запитав Кеннеді про ракети в Туреччині. «Якщо в цьому єдина перешкода для досягнення згаданого вище урегулювання, то президент не бачить непереборних труднощів у вирішенні цього питання», - відповів Кеннеді.

Наступного ранку в Кремль прийшло повідомлення від Кеннеді, де було сказано:

«1) Ви погодитеся вивести свої системи озброєння з Куби під відповідним наглядом представників ООН, а також вжити, з дотриманням відповідних заходів безпеки, кроки щодо зупинки поставок таких систем озброєння на Кубу.

2) Ми ж, зі свого боку, погодимося - за умови створення за допомогою ООН системи адекватних заходів, що забезпечують виконання даних зобов'язань, - а) швидко скасувати введені блокадні заходи і б) дати гарантії ненападу на Кубу.

Я впевнений, що і інші держави Західної півкулі будуть готові вчинити подібним чином.»

Опівдні Хрущов зібрав Президію ЦК, на засіданні йшло обговорення листа з Вашингтона, коли в зал увійшов чоловік і попросив помічника Хрущова, Трояновського до телефону: дзвонив Добринін з Вашингтона. Він передав Трояновському суть його бесіди з Робертом Кеннеді і висловив побоювання, що президент США відчуває сильний тиск з боку військових. Добринін передав дослівно слова брата президента США: «Ми повинні отримати відповідь з Кремля сьогодні ж, в неділю. Залишилося дуже мало часу для вирішення проблеми ». Трояновський повернувся в зал і зачитав присутнім те, що встиг записати в своєму блокноті, поки слухав доповідь Добриніна.

Хрущов відразу ж запросив стенографістку і почав диктувати згоду. Він також надиктував два конфіденційних листи особисто Кеннеді. В одному він підтвердив факт того, що послання Роберта Кеннеді дісталось до Москви. У другому - що він розцінює це послання як згоду на умови СРСР щодо виведення радянських ракет з Куби - прибрати ракети з Туреччини.

Побоюючись зриву переговорів, Хрущов заборонив Плієву використовувати зенітну зброю проти американських літаків. Він також наказав повернути на аеродроми всі радянські літаки, що патрулюють Карибське море.

Демонтаж радянських ракетних установок, завантаження їх на кораблі і виведення з території Куби зайняли 3 тижні. Переконавшись, що Радянський Союз вивів ракети, президент Кеннеді 20 листопада віддав наказ припинити блокаду Куби.

Через кілька місяців з Туреччини були виведені і американські ракети «Юпітер» - як «застарілі».

Врегулювання конфлікту, усвідомлення керівництвом СРСР і США реальності загрози взаємного знищення дали потужний поштовх процесам, що призвели до розрядки міжнародної напруженості. Почався поступовий перегляд елітами ядерних держав ставлення до ядерної зброї як до засобу стримування, а не засобу досягнення перемоги у війні.

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Лавренов С. Я., Попов И. М. Карибский кризис: мир на грани катастрофы // Советский Союз в локальных войнах и конфликтах. М.: Астрель, 2003. С. 213-289.
- 2.Добринин А. Ф. Сугубо доверительно. Посол в Вашингтоне при шести президентах США (1962—1986 гг.). М.: Автор, 1996. 688 с.
- 3.Микоян С. А. Анатолия Карибского кризиса. Изд. Academia, 2006.
- 4.Феклисов А. С. Карибский ракетно-ядерный кризис / Кеннеди и советская агентура. М.: Эксмо: Алгоритм, 2001. 304 с. Сс. 234—263.

5. Окорочков А. В. СССР в борьбе за мировое господство. М.: Яуза: Эксмо, 2009. — 448 с

REFERENCES

1. Lavrenov S. Ya., Popov IM The Caribbean crisis: the world on the brink of catastrophe // The Soviet Union in Local Wars and Conflicts. М.: Astrel, 2003. S. 213-289.
2. Dobrynin A.F. Functionally confidential. Ambassador to Washington under six US presidents (1962-86). М.: The author, 1996. 688 p.
3. Mikoyan S.A. Anatomy of the Caribbean Crisis. Ed. Academia, 2006.
4. Feklisov A.S. The Caribbean-nuclear missile crisis / Kennedy and the Soviet agency. М.: Exmo: Algorithm, 2001. 304 p. Сс. 234-263.
5. Okorokov A.V. of the USSR in the struggle for world domination. М.: Jauza: Exmo, 2009. 448 p.

УДК 94:327](73:4)"1935/1937"

Ільченко Ярослав,
магістрант ННІ історії та філософії
СумДПУ імені А.С. Макаренка,
м. Суми, Україна

ЄВРОПЕЙСЬКА ПОЛІТИКА США ПІСЛЯ ПРИЙНЯТТЯ ЗАКОНУ «ПРО НЕЙТРАЛІТЕТ» (1935 – 1937 рр.)

Стаття присвячена дослідженню динаміки європейської політики США після прийняття Конгресом закону «Про нейтралітет» 31 серпня 1935 р. до травня 1937 р., коли відбулася остання пролонгація терміну дії закону.

Ключові слова: нейтралітет, Ф. Д. Рузвельт, європейська політика США.

Ільченко Я.О. Европейская политика США после принятия закона «О нейтралитете» (1935 – 1937 гг.). В статье анализируется динамика европейской политики США после принятия Конгрессом закона «О нейтралитете» 31 августа 1935 г. до мая 1937 г., когда произошла последняя пролонгация срока действия закона.

Ключевые слова: нейтралитет, Ф. Д. Рузвельт, европейская политика США.

Ichenko Ya. O. The foreign policy of USA in Europe after the adoption of «The Neutrality Acts» (1935 - 1937). The article analyzes the dynamics the foreign policy of USA in Europe after the adoption of «The Neutrality Acts» by Congress on August 31, 1935 until May 1937, when the law was extended last.

Key words: F. D. Roosevelt, a neutrality, the foreign policy of USA in Europe.

У 1935 р. Конгрес, під тиском американської громадської думки довів до логічного і радикального кінця процес політичної ізоляції США від Європи, який почався після Версая. Ухвалення закону «Про нейтралітет» зробило дуже великий вплив на розвиток передвоєнної зовнішньої політики США. Особливо це стосувалося європейської політики Сполучених Штатів. Аж до вступу в Другу світову війну закон «Про нейтралітет» залишався тим фундаментом, на якому будувалася вся зовнішньополітична стратегія найбільшої західної держави в цей відповідальний період [1, С. 42].

Серед великої групи американських істориків утвердилася думка, що Рузвельт і його оточення, будучи прихильниками колективних дій на міжнародній арені, виявилися в середині 1930-х рр. «бранцями» ізоляціоністської громадської думки. Саме тому президент так і не зміг здійснити весь комплекс розроблених ним ідей щодо приборкання агресора.

Варто зазначити, що ще 11 січня 1933 р. Рузвельт висловлювався на користь надання президенту повноважень вводити ембарго на продаж зброї агресорам. У березні, відразу після його вступу на посаду президента, в Конгрес була направлена відповідна резолюція. 5 квітня К. Голл попросив главу комітету у закордонних справах Палати представників С. Макрейнольдса постаратися провести резолюцію в початковій формі, без поправок: «Адміністрація більше не повинна залишатися нездатною приєднатися до урядів інших держав в справі запобігання поставкам зброї для її використання в міжнародному конфлікті. Введення цього законодавства посилює наші позиції і дозволило б нам більш ефективно співпрацювати з іншими державами, заради збереження миру в усьому світі» [3, с. 119]. Держсекретар і інші інтернаціоналісти прагнули до такого нейтралітету, який не обмежував би свободу дій президента, дозволив би підтримати своїми діями сформовану рівновагу сил, не допустити надмірного посилення держав, які намагалися силою переділити світ.

17 квітня 1933 р. Палата представників більшістю (254 проти 109) прийняла білл, що дозволяв президенту вводити ембарго на експорт зброї і стратегічної сировини в будь-яку країну, що загрожувала вчинити або вчинила акт агресії [5, с. 86] Але всі надії на прийняття резолюції були розсіяні ізоляціоністами в комітеті Сенату у закордонних справах. 25 травня сенатор Х. Джонсон вніс поправку, яка вимагала застосування ембарго не тільки до агресора, але до всіх учасників конфлікту. Глава комітету Сенату у закордонних справах К. Піттмен повідомив Рузвельту, що комітет не прийме резолюцію без поправки Джонсона. К. Голл і більшість співробітників Держдепартаменту виступали проти цієї поправки. Держдепартамент відстоював принцип вільного ембарго, яким би було надано президенту можливість